

**«6D030100 - Құқықтану» мамандығы бойынша (PhD) философия докторы дәрежесін алу үшін ұсынған Академик Е.А. Бекетов атындағы Қарағанды университетінің заң факультетінің докторанты
Бирманова Ақсұнқар Исланбековнаның «Қазақстан Республикасындағы және қазіргі әлемдегі адамның мәдени құқықтары мен бостандықтары (теориялық-құқықтық зерттеу)» тақырыбындағы диссертациясына**

ПІКІР

Мәдени құқық ұғымына деген қызығушылық мәдениеттің адамның тіршілік ету ортасын, оның білімі мен қызметін қамтитындығымен түсіндіріледі. Сондыктan мәдениет тек мәдениеттанушылардың, философтардың, әлеуметтанушылардың, тарихшылардың ғана емес әрине, зангерлердің де зерттеу тақырыбына айналды. Адамдар үшін мәдени контекст адам мінез-құлқының, оның психологиясының жаңа аспектілерін ашады, құқықтық саладағы теріс құбылыстардың өсу себептерін түсіндіреді, заңмен кепілдендірілуі мен құқықтық танылуын, сондай-ақ қоғамдағы жалпы әлеуметтік-мәдени жағдайға да көзқарасты кеңейтеді.

Адамның мәдени құқықтары тобы жыл сайын жаңа құқықтарға ие болуда. Жалпы диссертант жұмыста мәдени құқықтардың кең жіктелімін жанжақты талдай білген. Бұл кездейсоқ емес, өйткені әрбір адамның өз туындыларын өз қалауы бойынша кез келген тілде, атап айтқанда өз ана тілінде білдіруге, шығармашылықпен айналысуға және таратуға мүмкіндігі болуы тиіс; әрбір адам өзінің мәдени ерекшелігін толық құрметтеу жағдайында сапалы білім алуға және кәсіптік даярлыққа құқылы; әрбір адам өз таңдауы бойынша мәдени өмірге қатысуға және өзінің мәдени дәстүрлері мен құндылықтарын ұстанады. Біздің болашағымыз мәдени құқықтарымыздың қаншалықты дамитынына байланысты болады. Сол себепті, адамның мәдени құқықтары-бұл Конституция мен заңмен кепілдік берілген, адамның мәдени және ғылыми өмір саласында өзін-өзі жүзеге асыруына мүмкіндік беретін адам құқықтары мен бостандықтарының ерекше кешені. Ізденуші мәдениет саласындағы адам құқықтарына:ана тілі мен төл мәдениетті қолдану құқығы, білім алу құқығы, зияткерлік шығармашылық және оқыту бостандығы, діни сенім бостандығы, мәдени өмірге қатысу және мәдени мекемелерді пайдалану құқығы, мәдени құндылықтарға қол жеткізу құқығы, әркімнің дene шынықтыру және спортпен шұғылдану құқығы мен ғылыми-техникалық прогрессің артықшылықтарын пайдалану және оның жетістіктерін тәжірибеде қолдану құқығын жатқызады. Осылайша, кез келген адамның заманауи қоғамда өмір бойы өзінің мәдени құқықтарын толық пайдаланатынын зерттеу тақырыбының өзектілігі негіздейді.

Көбінесе құқықтардың бұл санаты әлеуметтік-экономикалық құқықтармен бір топта қарастырылады. Докторант ғылыми зерттеу жұмысында осы құқық санатының адам құқықтары жүйесінде жеке топқа бөле отырып, оның тәуелсіз ерекше маңыздылығын дәлелдей түсті.

Себебі, мәдени құқықтардың жоғарыда аталған белгілері бар, сондықтан да оларды басқа құқықтардан ажыратуға және тәуелсіз топқа бөлуге мүмкіндік береді. Мәдени құқықтар негізгі құқықтар мен бостандықтарға жатады, осыған байланысты олар ең жоғары зандық күшке ие, тиісті құқықтық реттеуге жататын, мемлекеттер қорғауы керек құқық санатын құрайтыны сөзсіз.

Бүгінде адамның мәдени құқықтары қажетті халықаралық-құқықтық негізге ие болды. Соңғы уақытта құқықтану ғылымында адамның мәдени құқықтарының құқықтық мәртебесін нығайтуға бағытталған айтарлықтай өзгерістер болды. Мәдени құқықтар мен бостандықтар адамның мәдени деңгейінің үйлесімді дамуымен мүмкіндіктер жасауына ерекше ықпал етеді. Адамның мәдени құқықтарын кешенді зерттеу отандық құқық ғылымында әлі жүргізілген жоқ. Сол себепті, диссертациялық жұмыс белгілі бір дәрежеде осы олқылықтың орнын толтыруға арналған отандық құқық ғылымындағы алғашқы теориялық-құқықтық зерттеу болып табылады.

Диссертациялық жұмыста адамның мәдени құқықтарының зандық табиғаты мен генезисі, мазмұны мен жіктелуі егжей-тегжейлі зерттеліп, адамның мәдени құқықтары мен бостандықтарын реттейтін халықаралық нормативтік-құқықтық актілер мен шет елдердің конституциялық нормаларына салыстырмалы-құқықтық талдау жүргізілген, сондай-ақ адамның мәдени құқықтарын қорғаудың ұлттық және әмбебап құқықтық тетіктерін айқындан отырып, Қазақстан Республикасында мәдени құқықтарды нормативтік-құқықтық бекітуді жетілдірудің мәселелерін қарастырған.

Автордың қорғауға шығарған ережелері диссертацияның ғылыми жаңалығын көрсетеді, оның тұжырымдары құқықтану ғылымын толықтырады және дамытады. А.И.Бирманова зерттеу тақырыбы бойынша отандық және шет мемлекеттердің заңнамалары, халықаралық нормативтік-құқықтық актілері мен ғылыми дереккөздерді, тәжірибелік материалдарды талдау бойынша үлкен жұмыс жасады. Диссидент тұжырымдаған теориялық ережелер, адамның мәдени құқықтарының зандық табиғаты, мәні мен ерекшеліктері туралы ғылыми білімді дамытуға бағытталған заңнаманы жетілдіруде теориялық негіз ретінде пайдаланылуы мүмкін, сонымен қатар осы салада одан әрі ғылыми зерттеулер жүргізуге негіз бола алады.

Диссертацияда келтірілген тәжірибелік ұсыныстар заң шығару қызметінде, мемлекеттік билік органдарының практикалық қызметінде, Қазақстан халқы Ассамблеясында, Қазақстан Республикасының мәдениет және спорт министрлігінде қолданылуы мүмкін. Зерттеу нәтижелері оку үрдісінде «Адам құқығы: жүзеге асырудың теориясы мен тәжірибесі» оку курсы бойынша дәрістер, семинар сабактарын өткізуде, жоғары оку орындарының заң факультеттерінің студенттерімен ғылыми-зерттеу жұмыстары кезінде пайдаланылуы мүмкін.

Жұмыстың қисынды және дәйекті құрылымы бар, ол Қазақстан Республикасындағы және қазіргі әлемдегі адамның мәдени құқықтары мен бостандықтарына тән ерекшелігін жеткілікті дәрежеде терең ашуға, мәдени өмірді ұйымдастыру мен жүзеге асыруды құқықтық реттеудің кемшіліктерін,

сондай-ақ мәдени құқықтың заңнамаларда толықтығын анықтауға мүмкіндік береді. Зерттеу жұмысы сәтті жасалған ғылыми еңбек туралы әсер қалдырады. Диссертация кіріспеден, сегіз параграфтан тұратын үш тараудан, сондай-ақ пайдаланылған нормативтік құқықтық актілер мен арнайы әдебиеттер тізімінен және қосымшалардан тұрады.

Ізденушінің диссертациялық жұмыс тақырыбы бойынша 19 ғылыми жарияланымы бар, оның ішінде Scopus мәліметтер базасына кіретін журналдарда – 2, КР БФМ білім және ғылым саласындағы бақылау Комитеті ұсынған журналдарда – 4, шет елдердегі халықаралық конференцияларда – 2, Қазақстан Республикасында өткен халықаралық конференцияларда – 8, ғылыми журналдарда -3.

Жоғарыда айтылғандар, автордың жоғары ғылыми әлеуетін көрсететін ерекше зерттеу болып табылады. А.И.Бирмановың диссертациясының өзектілігі, теориялық және тәжірибелік маңыздылығы туралы қорытынды жасауға мүмкіндік береді. Издеші Аксұңқар Исланбековна Бирмановың орындаған «Қазақстан Республикасындағы және қазіргі әлемдегі адамның мәдени құқықтары мен бостандықтары (теориялық-құқықтық зерттеу)» тақырыбындағы диссертациялық жұмысы осындай зерттеулерге қойылатын талаптарға жауап береді және «6D030100-Құқықтану» мамандығы бойынша (PhD) философия докторы дәрежесін алу үшін қорғауға ұсынылады.

Ғылыми жетекші:

**PhD докторы Е.А. Бекетов атындағы
Қарағанды университетінің доценті**

Г.У.Балгимбекова

Г.У.Балгимбекованың қолын растаймын,

Е.А. Бекетов атындағы

ҚарУ ғалым хатшысы

A.K. Китибаева

А.К. Китибаева